

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)
11 päivänä syyskuuta 2003 *

Asiassa C-201/01,

jonka Oberster Gerichtshof (Itävalta) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Maria Walcher

vastaan

Bundesamt für Soziales und Behindertenwesen Steiermark

ennakkoratkaisun työntekijöiden suojaa työnantajan maksukyvyttömyystilanteessa koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 20 päivänä lokakuuta 1980 annetun neuvoston direktiivin 80/987/ETY (EYVL L 283, s. 23) tulkinnasta, sellaisena kuin tämä direktiivi on muutettuna asiakirjalla Itävallan tasavallan, Suomen tasavallan ja Ruotsin kuningaskunnan liittymisehdoista ja niiden sopimusten mukautuksista, joihin Euroopan unioni perustuu (EYVL 1994, C 241, s. 21 ja EYVL 1995, L 1, s. 1),

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J.-P. Puissochet sekä tuomarit C. Gulmann, F. Macken, N. Colneric (esittelevä tuomari) ja J. N. Cunha Rodrigues,

julkisasiamies: J. Mischo,
kirjaaja: R. Grass,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Walcher, edustajanaan Rechtsanwalt C. Orgler,

— Bundesamt für Soziales und Behindertenwesen Steiermark, edustajanaan P. Liebeg,

— Itävallan hallitus, asiamiehenään C. Pesendorfer,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään J. Sack ja H. Kreppel,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan julkisasiamiehen 3.10.2002 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Oberster Gerichtshof on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 26.4.2001 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 15.5.2001, EY 234 artiklan nojalla kaksi ennakkoratkaisukysymystä työntekijöiden suojaan työnantajan maksukyvyttömyystilanteessa koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 20 päivänä lokakuuta 1980 annetun neuvoston direktiivin 80/987/ETY (EYVL L 283, s. 23) tulkinnasta, sellaisena kuin tämä direktiivi on muutettuna asiakirjalla Itävallan tasavallan, Suomen tasavallan ja Ruotsin kuningaskunnan liittymisehdoista ja niiden sopimusten mukautuksista, joihin Euroopan unioni perustuu (EYVL 1994, C 241, s. 21 ja EYVL 1995, L 1, s. 1; jäljempänä direktiivi 80/987/ETY).

2 Nämä kysymykset on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Walcher ja Bundesamt für Soziales und Behindertenwesen Steiermark (jäljempänä Bundesamt) ja joka koskee sitä, että Bundesamt on kieltäytynyt maksamasta Walcherille palkkaturvaa saatavista, jotka ovat jääneet maksamatta työnantajan maksukyvyttömyyden takia.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

- 3 Direktiivin 80/987/ETY johdanto-osan ensimmäisessä perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”— — on tarpeen antaa säännöksiä työntekijöiden suojasta heidän työnantajansa maksukyvyttömyystilanteessa erityisesti heidän maksamatta olevien saataviensa suorituksen turvaamiseksi — — ”

- 4 Mainitun direktiivin 1 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Tätä direktiiviä sovelletaan työntekijöiden työsopimuksista tai työsuhteista johtuviin saataviin työnantajalta, joka on 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla maksukyvytön.

2. Jäsenvaltiot voivat poikkeuksellisesti jättää tiettyihin ryhmiin kuuluvien työntekijöiden saatavat tämän direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle työntekijöiden työsopimuksen tai työsuhteen erityislaadun vuoksi tai sen vuoksi, että työntekijöille muulla tavoin turvataan tässä direktiivissä säädettyä vastaava suoja.

Edellä ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettut työntekijäryhmät luetellaan liitteessä.”

5 Direktiivin 80/987/ETY liitteen jaksossa I, jonka otsikko on ”Työntekijät, joilla on erityislaatuinen työsopimus tai työsuhde”, mainitaan Itävallan osalta tämän direktiivin soveltamisalaan kohdistuvina poikkeuksina seuraavat ryhmät:

”1. Yhteisön toimivaltaisen elimen jäsenet, jotka vastaavat kyseisen yhteisön lakisääteisestä edustuksesta.

2. Osakkaat, joilla on oikeus käyttää määräysvaltaa yhtiössä, vaikka tämä määräysvalta perustuisikin luottamusasemaan.”

6 Direktiivin 80/987/ETY 2 artiklan 2 kohdan sanamuoto on seuraava:

”Tällä direktiivillä ei vaikuteta siihen, miten kansallisessa lainsäädännössä määritellään käsitteet ’työntekijä’, ’työnantaja’, ’palkka’, ’välitön oikeus’ ja ’tulevaisuuteen kohdistuva oikeus’.”

7 Mainitun direktiivin 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on, jollei 4 artiklasta muuta johdu, toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että palkkaturvajärjestelmät turvaavat maksun

työntekijöiden työsopimuksista tai työsuhteista johtuvista maksamatta olevista palkkasaatavista tiettyä päivää edeltävältä ajalta.

2. Jäsenvaltion valinnan mukaan 1 kohdassa tarkoitettu päivä on:

— päivä, jona työnantajan maksukyvyttömyys on alkanut;

— päivä, jona kyseinen työntekijä on irtisanottu työnantajan maksukyvyttömyyden vuoksi; taikka

— päivä, jona työnantajan maksukyvyttömyys on alkanut taikka jona kyseisen työntekijän kanssa tehty työsopimus tai työsuhde on työnantajan maksukyvyttömyyden vuoksi päättynyt.”

8 Saman direktiivin 4 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltiot saavat rajoittaa palkkaturvajärjestelmien 3 artiklassa tarkoitettua vastuuta.

2. Käyttäessään 1 kohdassa tarkoitettua mahdollisuutta jäsenvaltion on:

- edellä 3 artiklan 2 kohdan ensimmäisessä luetelmakohdassa tarkoitettussa tapauksessa varmistettava, että maksamatta olevat palkkasaatavat maksetaan työsopimuksen tai työsuhteen niiltä kolmelta viimeiseltä kuukaudelta, jotka sisältyvät työnantajan maksukyvyttömyyden alkamispäivää edeltävään kuuden kuukauden jaksoon;

- edellä 3 artiklan 2 kohdan toisessa luetelmakohdassa tarkoitettussa tapauksessa varmistettava, että maksamatta olevat palkkasaatavat maksetaan niiltä sitä päivää edeltäviltä työsopimuksen tai työsuhteen kolmelta viimeiseltä kuukaudelta, jona työntekijä on irtisanottu työnantajan maksukyvyttömyyden vuoksi;

- edellä 3 artiklan 2 kohdan kolmannessa luetelmakohdassa tarkoitettussa tapauksessa varmistettava, että maksamatta olevat palkkasaatavat maksetaan niiltä sitä päivää edeltäviltä työsopimuksen tai työsuhteen 18 viimeiseltä kuukaudelta, jona työnantajan maksukyvyttömyys on alkanut tai jona työntekijän työsuhde on työnantajan maksukyvyttömyyden vuoksi päättynyt. Tällöin jäsenvaltio voi rajoittaa maksuvelvollisuutta koskevan kahdeksan viikon jakson palkkaa koskevaksi tai koskemaan palkkaa usealta lyhyeltä ajanjaksolta, jotka yhteensä ovat kahdeksan viikkoa.”

9 Direktiivin 80/987/ETY 10 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tällä direktiivillä ei rajoiteta jäsenvaltioiden oikeutta:

- a) toteuttaa väärinkäytösten estämiseksi tarvittavia toimenpiteitä;

- b) evätä 3 artiklassa tarkoitettua turvaa tai poistamasta 7 artiklassa tarkoitettu vastuu taikka vähentämästä niitä, jos ilmenee, että velvoitteen täyttäminen ei ole perusteltua, koska työntekijällä ja työnantajalla on sellaisia erityisiä siteitä toisiinsa ja sellaisia yhteisiä etuja, jotka johtuvat heidän välisestään salaisesta sopimuksesta.”

Kansallinen lainsäädäntö

- 10 Insolvenz-Entgeltsicherungsgesetzin (palkkaturvasta maksukyvyttömyystilanteissa annettu Itävallan laki), joka on annettu 2.6.1977 (Bundesgesetzblatt 1977/324; jäljempänä IESG), 1 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Oikeus palkkaturvaan on palkatuilla työntekijöillä, kotityötä tekeville ja heidän jälkeensä jääneillä (oikeudenomistajillaan) 2 momentissa tarkoitettujen

vaatimusten osalta silloin, kun työnantajan (työsuorituksen teettäjän) omaisuus haetaan kotimaassa konkurssiin, myös silloin, kun työsopimus (työsuoritusta koskeva sopimus) on päättynyt. Konkurssimenettelyn aloittamiseen rinnastetaan:

— —

2) Työsuhteen perusteella saadut oikeudet, jotka eivät ole vanhentuneet tai joita ei ole suljettu pois (3 momentti), turvataan myös silloin, kun ne on pantattu, kiinnitetty tai luovutettu; näitä ovat erityisesti

1. erityisesti säännöllistä palkkaa koskevat ja työsuhteen päättymiseen liittyvät palkkavaatimukset

2. vahingonkorvausvaatimukset

3. muut työnantajaan kohdistuvat vaatimukset ja

4. tällä perusteella aloitettua oikeudenkäyntiä koskevat kulut.

3) Palkkaturvaa ei ole maksettava (poissuljettu oikeus)

1. edellä 2 momentin mukaisten sellaisten oikeuksien osalta, jotka on saatu oikeustoimella, joka voidaan riitauttaa takaisinsaannista konkurssipesään annetun asetuksen (RGBl. Nr. 337/1914) tai konkurssiasetuksen nojalla;

2. sellaisten oikeuksien osalta, jotka perustuvat yksittäiseen sopimukseen, joka on tehty

a) sen jälkeen, kun on tehty hakemus konkurssiin asettamisesta, pakkosaneerauksesta tai pesänhoitajan määräämisestä;

b) konkurssimenettelyn, pakkosaneerauksen tai pesänhoitajan määräämistä koskevan menettelyn aloittamista tai 1 momentin 3—6 kohdan mukaisen päätöksen tiedoksisaantia edeltävien kuuden kuukauden aikana, niiltä osin kuin kyseiset oikeudet menevät pidemmälle kuin laissa, työehtosopimuksessa tai yrityskohtaisessa sopimuksessa annetut oikeudet (Arbeitsverfassungsgesetzin 97 §:n 1 momentti; BGBl. 22/1974) tai edustavat suurempaa määrää kuin tavanomainen palkka tai perustuvat muihin etuihin silloin, kun suurempaa palkkaa ei voida perustella objektiivisesti;

— —

6) Palkkaturvan ulkopuolelle suljetaan

— —

2. oikeushenkilön lakisääteisestä edustuksesta vastaavan elimen jäsenet

3. edellä 2 kohdassa tarkoitettuja henkilöitä lukuun ottamatta yhtiön johtoon kuuluvat henkilöt, joilla on pysyvästi merkittävää vaikutusvaltaa yhtiön johdossa

4. osakkaat, joilla on määräävää vaikutusvaltaa yhtiössä, vaikka tämä vaikutusvalta perustuisikin kokonaan tai osittain kolmansien yhtiöosuuksien hoitamiseen uskottuna miehenä taikka yhtiöosuuksien luovuttamiseen uskottuna miehenä.

— — .”

- 11 IESG:n 3 a §:n 1 momentin nojalla palkkaturvaa sellaisen palkan osalta, jota työntekijälle maksetaan vastikkeena säännöllisestä työstä, jota hän on tehnyt tavanomaisena työaikana, mukaan lukien lisät, joihin hänellä on oikeus, ja joka liittyy ajanjaksoon, joka edeltää konkurssimenettelyn aloittamista tai siihen IESG:n 1 §:n 1 momentin nojalla rinnastettavaa seikkaa enemmän kuin kuudella kuukaudella, — tai, jos työsuhde on päättynyt ennen kyseistä päivää, ajanjaksoon, joka edeltää enemmän kuin kuudella kuukaudella sitä päivää, jona työsuhde on päättynyt työoikeuden kannalta tarkasteltuna — on maksettava ainoastaan sillä edellytyksellä, että kyseistä korvausta on vaadittu oikeudenkäynnissä tutkittavaksi otetulla kanteella, joka on nostettu Arbeits- und Sozialgerichtsgesetzin (työ- ja sosiaalioikeudellisia asioita käsittelevistä

tuomioistuimista annettu laki) säännösten mukaisesti, ja että kyseistä oikeudenkäyntiä jatketaan asianmukaisesti.

Pääasia

- 12 Walcher oli 2.6.1997—5.5.1999 työntekijänä Gesellschaft mbH:ssa (rajavastuu-yhtiö; jäljempänä GmbH), jota johti hänen puolisonsa Joseph Walcher. Walcherin tehtäviin kuului kirjanpito ja laskutus, mutta hän ei osallistunut yrityksen johdon päätöksentekoon. Kuten puolisonsakin, Walcher oli GmbH:n osakas 25 prosentin omistusosuudella. GmbH:n yhtiökokouksessa useimmat päätökset tehtiin yksinkertaisella ääntenemmistöllä. Jotkut päätökset edellyttivät poikkeuksellisesti kolmen neljäsosan enemmistöä annetuista äänistä.
- 13 Vuoden 1998 keväällä GmbH:lla oli maksuvaikeuksia, jotka liittyivät materiaali- ja palvelusmaksuihin, palkkoihin ja muihin henkilöstökuluihin. Walcher ja hänen puolisonsa olivat hyväksyneet näiden menojen kattamiseksi otetun luoton vakuudeksi kiinnityksen asuintaloon, josta molemmat omistivat puolet. Vuoden 1998 syyskuusta alkaen GmbH ei enää kyennyt maksamaan palkkoja. Yrityskonsultti, jota konsulttoitiin vuoden 1998 marraskuussa, tuli siihen tulokseen, että konkurssihakemuksen jättäminen oli välttämätöntä.
- 14 GmbH asetettiin konkurssiin 10.2.1999 tehdyllä päätöksellä. Pesänhoitaja irtisanoi Walcherin Konkursordnungin (konkurssiasetus) 25 §:n mukaisesti. Osa henkilöstöstä oli lähtenyt yhtiöstä jo ennen konkurssimenettelyn aloittamista sen takia, ettei palkkoja ollut maksettu.

- 15 Walcherille ei enää maksettu palkkaa vuoden 1998 syyskuun jälkeen. Hän ilmoitti palkkaan ja muihin IESG:n 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin oikeuksiin perustuvien saataviensa suuruudeksi vuoden 1998 syyskuusta 10.2.1999 asti 114 197 Itävallan šillinkiä (ATS) ja hän valvoi kyseiset saatavat konkurssimenettelyssä asianmukaisessa määrääjassa. Hän haki myös määrääjassa Bundesamtilta palkkaturvaa työnantajan maksukyvyttömyyden takia maksamatta jääneiden palkkojen osalta (jäljempänä palkkaturva).
- 16 Bundesamt hylkäsi 5.8.1999 tekemällään päätöksellä kyseisen hakemuksen pääasiallisesti sillä perusteella, että vähemmistöosakkaiden myöhemmin kuin 60 päivän kuluessa esittämät palkkavaatimukset on luokiteltava pääomapanokseen rinnastettavaksi osakaslainaksi ja että maksamattomien palkkasaatavien vaatimatta jättäminen rasittaa hyvän tavan vastaisesti Insolvenz-Ausfallgeld-Fondsia (palkkaturvarahastoa), mikä aiheuttaa palkkaturvahakemuksen mitättömyyden.
- 17 Walcher vaati tuomioistuimessa nostamallaan kanteella 114 197 ATS:n suuruisen palkkaturvan maksamista. Walcher väitti, että GmbH:n muutkaan työntekijät eivät yrityksen tervehtymiseen uskoen olleet vaatineet palkkojaan, joten hyvän tavan vastaista yrityksen riskin siirtämistä palkkaturvarahastolle ei ollut tapahtunut. Walcher totesi, että liikkeenjohtajan antamien vakuutusten perusteella hän saattoi vuoden 1998 joulukuun puoleenväliin asti luottaa siihen, että palkat maksettaisiin. Koska Walcher oli ainoa kirjanpidosta vastaava työntekijä, kyseisen ajankohdan jälkeen hänen työpanostaan tarvittiin konkurssihakemuksen valmistelua varten.
- 18 Alioikeus päätti 1.12.1999 antamassaan tuomiossa, että Bundesamt oli velvollinen maksamaan Walcherille palkkaturvana 78 702,80 ATS. Alioikeus katsoi, että Walcherin, joka huolimatta siitä, ettei hänen palkkaansa ollut maksettu, oli jatkanut työskentelyä yrityksessä ja oli täysin tietoinen työnantajan rahoitustilan-

teesta, olisi pitänyt irtisanoutua viimeistään 31.10.1998, koska tuolloin hänen oli mahdollista tietää, ettei vuoden 1998 syyskuun ja lokakuun palkkoja maksettaisi. Alioikeus katsoi näin ollen, ettei Walcherilla ollut oikeutta palkkaturvaan kyseisestä päivästä alkaen.

- 19 Muutoksenhakutuomioistuin hyväksyi 29.6.2000 antamallaan tuomiolla valituksen, jonka Bundesamt oli tehnyt edellä mainitusta tuomiosta. Muutoksenhakutuomioistuin hylkäsi Walcherin vaatimukset kokonaisuudessaan.
- 20 Kyseinen tuomioistuin katsoi, että se, että yhtiön työntekijä, joka samalla on yhtiön osakas, jättää vaatimatta työsopimukseen perustuvia saataviaan, on rinnastettava pääomapanokseen esillä olevan kaltaisessa tilanteessa, jossa kyseisen henkilön osuus pääomasta oli 25 prosenttia ja jossa osakas saattoi tietää, että yhtiö oli maksukyvytön. Tuomioistuimen mukaan Walcherin työtehtävät merkitsivät sitä, että hänen olisi pitänyt tietää GmbH:n maksukyvyttömyydestä vuoden 1998 syksystä alkaen. Sitä, ettei hän ollut vaatinut palkkasaataviaan, oli näin ollen tarkasteltava vuoden 1998 syyskuusta alkaen pääomapanoksena. Muutoksenhakutuomioistuin katsoi, että oli mahdotonta erottaa toisistaan yhdestä ainoasta työsuhteesta johtuvia oikeuksia pitämällä pääasian kantajaa yhtäältä osakkaana, joka jättämällä vaatimatta palkkasaataviaan oli myöntänyt pääomapanokseen rinnastettavissa olevan osakaslainan, ja toisaalta työntekijänä, joka on kolmansien osapuolten toimintaan rinnastettavalla tavalla fiktiivisesti irtisanoutunut. Muutoksenhakutuomioistuin totesi, että asiaa oli edelleen tarkasteltava yhtiöoikeuden valossa ja että kyseinen tarkastelu oli asetettava työoikeuteen perustuvien vaatimusten edelle.
- 21 Walcher valitti kyseisestä tuomiosta ylimääräisessä Revision-menettelyssä ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen.

Ennakkoratkaisukysymykset

- 22 Koska ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoi, että sen käsiteltäväksi saatetun oikeusriidan ratkaisu riippui siitä, oliko direktiivin 80/987/ETY tavoitteita mahdollisesti loukattu pääomapanoksiin rinnastettavia osakaslainoja koskevan kansallisen oikeuskäytännön soveltamisessa, se päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön.
- 23 Kansallinen tuomioistuin huomauttaa, että Itävallan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan osakas voi olla myös yhtiön työntekijä. Kyseinen tuomioistuin toteaa, että Walcheria pidettiin esillä olevassa asiassa kansallisen oikeuden mukaan IESG:n 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuna työntekijänä, koska hänen 25 prosentin osuutensa GmbH:n pääomasta ei antanut hänelle mahdollisuutta estää GmbH:n päätöksiä eikä hän osallistunut liikkeenjohtoa koskevien päätösten tekemiseen.
- 24 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa myös, että kansallisen oikeuden mukaan palkkaturvarahastolle tehty palkkaturvahakemus voi olla hyvän tavan vastainen tietyissä erityistilanteissa, kuten tilanteessa, jossa yrityksen rahoitustilanne on ollut tiedossa tai jossa hakijalla on ollut läheinen side yrittäjään, silloin, kun kyse on ollut aikomuksesta mahdollistaa liiketoiminnan jatkuminen lykäämällä työsuhteen päättämistä.
- 25 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että Itävallassa on yleisesti hyväksytty, että niitä periaatteita, jotka Saksan oikeudessa on luotu pääomapanoksiin rinnastettavia osakaslainoja koskevan Saksan rajavastuuyhtiölain 32 a §:n osalta, sovelletaan myös Itävallan oikeudessa analogisesti Itävallan rajavastuuyhtiölain 74 §:n osalta. Kyseinen tuomioistuin toteaa, että tällaisilla lainoilla osakkaat yrittävät pitää hengissä vaikeuksissa olevan yhtiön myöntä-

mällä sille luottoa sen sijaan, että ne korottavat osakepääomaa, mitä rahoitus-tilanteen tervehdyttäminen edellyttäisi. Osakkaat perivät kyseiset lainat takaisin ennen yrityksen lopullista hajoamista tai vaativat niiden takaisinmaksua yhtiön konkurssissa mahdollisiin vakuuksiin tukeutuen, mikä velkojen tappioksi vähentää entisestään riittämättömiä käytettävissä olevia varoja. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että erityisesti rajavastuuyhtiön osakkaat siirtävät näin toimimalla taloudellista riskiä velkojille.

- 26 Kansallinen tuomioistuin toteaa lisäksi, että lainan luokitteluun pääomapanokseksi merkitsee sitä, että sen suora tai välillinen takaisinmaksu on kielletty ennen kuin yhtiö on kestäväällä tavalla tervehtynyt. Näitä periaatteita sovelletaan myös yhtiön maksukyvyttömyys- ja selvitystilatapauksissa. Ne johtavat siihen, että pääomapanoksiin rinnastettaviin osakaslainoihin perustuvat oikeudet ovat alisteisia muiden velkojen oikeuksiin nähden.
- 27 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan näitä periaatteita on sovellettava paitsi lainan myöntämiseen yhtiölle, myös osakkaiden muihin toimiin, jotka taloudellisesti vastaavat lainan myöntämistä. Myös se, että osakas on jättänyt perimättä saataviaan, mukaan lukien työsuhteesta johtuvat saatavat, on kansallisen tuomioistuimen mukaan ollut rinnastettavissa pääomapanokseen. Ottaen huomioon sellaisen lainsäätäjän arviointia kuvaavan seikan, että Konkursordnungin 69 §:n 2 momentin mukaan velkojan on haettava yritys konkurssiin viimeistään 60 päivän kuluessa maksukyvyttömyyden toteamisesta, työntekijä-osakkaalle on myönnetty kohtuullinen harkinta-aika, joka ei missään tapauksessa ole pidempi kuin 60 päivää siitä, kun hän on voinut saada tietoonsa yhtiön rahoituskriisin, sen päättämiseksi, luopuuko hän yhtiölle luoton muodossa antamastaan tuesta vai jouduttaako hän yhtiön selvitystilaa vetämällä varansa pois.
- 28 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan tämä ajallinen rajoitus ei kuitenkaan voi johtaa siihen, että yhdestä työsuhteesta johtuvat oikeudet jaetaan osiin. Asiaa on kansallisen tuomioistuimen mukaan tarkasteltava edelleen yhtiöoikeuden näkökulmasta ja yhtiöoikeus on tässä tilanteessa ensisijainen yhtiöoikeuteen perustuviin vaatimuksiin nähden.

29 Oberster Gerichtshof on tässä tilanteessa esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko työntekijöiden suojaaja työnantajan maksukyvyttömyystilanteessa koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 20 päivänä lokakuuta 1980 annetun neuvoston direktiivin 80/987/ETY tavoitteiden kanssa ristiriidassa se, että yhtiön osakas, jolla ei ole määräävää vaikutusvaltaa yhtiössä, menettää myös Itävallan oikeuskäytännössä sovelletut pääomapanokseen rinnastettavaa lainaa koskevat periaatteet huomioon ottaen oikeutensa palkkaturvaan, jos hän yhtiön työntekijänä ja sen jälkeen, kun yhtiön luotokelvottomuus on tullut hänen tietoonsa, on pidättäytynyt yli 60 päivän ajan vaatimasta uskottavalla tavalla säännöllistä palkkaansa ja/tai ei ole irtisanoutunut maksamattomien palkkojensa vuoksi?”

2) Kattaako tämä oikeudenmenetys kaikki työsuhteesta johtuvat oikeudet, joita hän ei ole saanut, vai vain sellaiset, jotka ovat syntyneet sen fiktiivisen päivämäärän jälkeen, jolloin työntekijä, joka ei ole yhtiön osakas, olisi irtisanoutunut maksamattomien palkkojensa vuoksi?”

Ennakkoratkaisukysymykset

30 Esitettyihin kahteen ennakkoratkaisukysymykseen, joita on asianmukaista tarkastella yhdessä, vastaamiseksi on aluksi muistettava, että direktiiviä 80/987/ETY on tarkoitus soveltaa kaikkiin työntekijäryhmiin, jotka jäsenvaltion kansallisessa

oikeudessa sellaisiksi määritellään, direktiivin liitteessä lueteltuja ryhmiä lukuun ottamatta (asia C-334/92, Wagner Miret, tuomio 16.12.1993, Kok. 1993, s. I-6911, Kok. Ep. XIV, s. I-525, 12 kohta). Itävallan oikeuden mukaan Walcherin kaltainen henkilö on työntekijä.

- 31 Direktiivin 80/987/ETY 3 artiklan 1 kohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden on, jollei 4 artiklasta muuta johdu, toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että palkkaturvajärjestelmät turvaavat maksun työntekijöiden työsopimuksista tai työsuhteista johtuvista maksamatta olevista palkkasaatavista tiettyä päivää edeltävältä ajalta.
- 32 Yhteisöjen tuomioistuimen on määriteltävä direktiivin 80/987/ETY 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu maksamatta olevan palkkasaatavan käsite.
- 33 Bundesamt väittää, että kyse ei ole direktiivin 80/987/ETY 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettusta maksamatta olevasta palkkasaatavasta, jos työntekijä-osakkaalla ei pääomapanoksiin rinnastettavia osakaslainoja koskevan kansallisen oikeuskäytännön takia ole kyseisellä hetkellä minkäänlaista oikeutta, jonka täytännönpanoa hän voisi vaatia entiseltä työnantajaltaan tai konkurssipesältä. Tätä väitettä ei voida hyväksyä. Työntekijä-osakkaan palkkasaatava, joka perustuu hänen työsopimukseensa ja jonka maksamista on pidettävä lykättynä yrityksen rahoitusvaikeuksien päättymiseen asti, on myös direktiivissä tarkoitettu maksamatta oleva palkkasaatava.
- 34 Näin ollen on määritettävä, missä määrin tällainen palkkasaatava voidaan mahdollisesti sulkea direktiivillä 80/987/ETY annetun suojan ulkopuolelle.

- 35 Jäsenvaltioilla on ensinnäkin direktiivin 80/987/ETY 4 artiklan mukaisesti mahdollisuus rajoittaa direktiivin 3 artiklassa tarkoitettua palkkaturvajärjestelmien vastuuta. Kyseisen direktiivin kanssa ei näin ollen ole ristiriidassa kansallinen lainsäädäntö, jossa rajataan direktiivin 4 artiklan 2 kohdassa määritettyyn vähimmäistasoon suoja, jota annetaan sellaisille työntekijöille, jotka ovat myös sen yhtiön osakkaita, jonka palveluksessa he ovat.
- 36 Toisaalta direktiivin 80/987/ETY 10 artiklan a alakohdassa säädetään, että kyseisellä direktiivillä ei rajoiteta jäsenvaltioiden oikeutta toteuttaa väärinkäytösten estämiseksi tarvittavia toimenpiteitä. Tämä säännös mahdollistaa sellaisten toimenpiteiden toteuttamisen, joilla poiketaan mainitun direktiivin 4 artiklalla annetusta vähimmäissuojasta.
- 37 Vaikka yhteisöjen tuomioistuin ei voi arvioida asian tosiseikkoja kansallisten tuomioistuinten sijasta, joilla on yksinomainen toimivalta vahvistaa niiden käsiteltävänä olevan asian tosiseikat, on kuitenkin muistettava, että sellaisen kansallisen säännöksen täytäntöönpanolla, jonka tarkoituksena on estää väärinkäytökset, ei saa vaarantaa yhteisön oikeussääntöjen tehokasta vaikutusta ja yhdenmukaista soveltamista kaikissa jäsenvaltioissa. Erityisesti on todettava, että kansalliset tuomioistuimet eivät saa vaarantaa niitä tavoitteita, joihin kyseisellä direktiivillä pyritään (asia C-367/96, Kefalas ym., tuomio 12.5.1998, Kok. 1998, s. I-2843, 22 kohta).
- 38 Koska direktiivin 80/987/ETY 10 artiklan a alakohdassa säädetään yleiseen sääntöön kohdistuvasta poikkeuksesta, sitä on tulkittava suppeasti. Direktiivin tulkinnan on lisäksi oltava sopusoinnussa kyseisen direktiivin sosiaalisen päämäärän kanssa, jonka mukaan työntekijöille on työnantajan maksukyvyttömyystilanteessa varmistettava tietty yhteisön vähimmäissuoja heidän työsuhteista tai työsopimuksista tai työsuhteista johtuvien, määrättyltä ajanjaksolta maksamatta olevien palkkasaataviensa maksun varmistamiseksi (asia C-373/95, Maso ym., tuomio 10.7.1997, Kok. 1997, s. I-4051, 56 kohta; asia C-125/97, Regeling, tuomio 14.7.1998, Kok. 1998, s. I-4493, 20 kohta ja asia C-441/99, Gharehveran, tuomio 18.10.2001, Kok. 2001, s. I-7687, 26 kohta).

- 39 Direktiivin 80/987/ETY 10 artiklan a alakohdassa tarkoitettut väärinkäytökset ovat vilpillisiä käytäntöjä, joilla haitataan palkkaturvajärjestelmien toimintaa luomalla keinotekoisesti palkkasaatava ja synnyttämällä tällä tavoin laittomasti kyseisiä järjestelmiä koskeva maksuvelvollisuus.
- 40 Ne toimenpiteet, joita jäsenvaltiot voivat direktiivin 80/987/ETY 10 artiklan a alakohdan mukaisesti toteuttaa, ovat näin ollen toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen edellä mainittujen käytäntöjen estämiseksi.
- 41 Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen on määritettävä, koskeeko Itävallan oikeuskäytäntö osakaslainojen rinnastamisesta pääomapanoksiin sellaisia käytäntöjä, jotka voivat olla direktiivin 80/987/ETY 10 artiklan a alakohdassa tarkoitettuja väärinkäytöksiä.
- 42 Tämä oikeuskäytäntö perustuu seuraaviin näkökohtiin:
- Osakkaan tehtävänä on rahoittaa yhtiötä säännönmukaisesti. Kun kyse on rajavastuuyhtiöstä, osakas ei sitä vastoin ole velvollinen ottamaan henkilökohtaisesta varallisuudestaan niitä varoja, joita yhtiöltä kriisitilanteessa puuttuu. Hän voi valita yhtiön asettamisen selvitystilaan. Jos hän kuitenkin tosiasiallisesti suunnittelee rahoituspanosta yhtiön hyväksi, hän ei voi toimia velkojien vahingoksi valitsemalla sellaista rahoitusmuotoa, joka sisältää hänen kannaltaan pienemmän riskin kuin objektiivisesti edellytetty pääomapanos. Tällaisessa tilanteessa rahoituspanosta on käsiteltävä siten kuin kyseessä olisi pääomapanos.

- Näitä periaatteita, joilla osakkaalta evätään sellainen oikeudellinen kohtelu, josta kolmas osapuoli nauttisi, ei sovelleta ainoastaan lainan myöntämiseen yhtiölle, vaan myös osakkaiden muihin sellaisiin toimiin, jotka taloudellisesti vastaavat tällaisen lainan myöntämistä. Näin ollen tilanteessa, jossa yhtiö on rahoituskriisissä, se, että osakas jättää perimättä saatavansa, mukaan lukien työsuhteeseen perustuvat saatavat, rinnastetaan pääomapanokseen.

- Saatavan uudelleenluokittelu pääomaksi ei muuta saatavan luonnetta, mutta se merkitsee maksuajan asettamista yhtiön rahoituskriisin päättymiseen asti. Kyseinen uudelleenluokittelu toteutetaan riippumatta osakkaan aikeista, jos hän saattoi tietää kriisistä. Yhtiö on rahoituskriisissä silloin, kun se on tullut luottokelvottomaksi, mikä voi tapahtua jo ennen kuin se on maksukyvytön.

- Osakas voi välttää saatavansa uudelleenluokittelun perimällä varansa ja jouduttamalla siten yhtiön selvitystilaa. Itävallan oikeuskäytännössä annetaan tältä osin osakkaalle kohtuullinen harkinta-aika, joka ei missään tapauksessa ole 60 päivää pidempi, alkaen hetkestä, jolloin hän on voinut saada tietoonsa yhtiön rahoituskriisin. Jos osakas ei ennen kyseisen määräjän päättymistä uskottavasti vaadi saatavan maksamista, toteutetaan saatavan uudelleenluokittelu.

43 Tämän oikeuskäytännön perusteella työntekijä-osakasta vastaan voidaan näin ollen tarvittaessa vedota siihen, että hän ei 60 päivän kuluessa siitä, kun hän on voinut tunnistaa työnantajanaan olevan yhtiön luottokelvottomuuden, ole uskottavasti vaatinut palkkaansa perustuvien saatavien maksamista.

- 44 Tältä osin on katsottava, että sellaisen työntekijä-osakkaan toimintaa, joka tällaisessa tilanteessa vaatii palkkaturvan maksamista kyseisten saatavien takia, ei voida pitää vilpillisenä käytäntönä, joka on haitallista palkkaturvajärjestelmälle. Asianomainen ei nimittäin ole keinotekoisesti luonut palkkaturvan saamiseksi vaadittavia edellytyksiä. Hän on ainoastaan toiminut kuten tavallinen työntekijä, joka katsoo, ettei ole vaivan arvoista vaatia saatavan täytäntöönpanoa sellaiselta työnantajalta, joka ilmeisestikään ei kykene sitä maksamaan.
- 45 Ennakkoratkaisupyyntöstä ilmenee myös, että työntekijä-osakasta vastaan voidaan tarvittaessa vedota toiseenkin seikkaan eli siihen, että hän ei ole palkkansa maksamatta jättämisen takia luopunut tehtävistään, kun hän on voinut tietää yhtiön luottokelvottomuudesta.
- 46 Tältä osin on todettava, että työsuhteen jatkaminen sen jälkeen, kun työntekijä on voinut saada tiedon yhtiön rahoituskriisistä, on palkkaturvajärjestelmälle haitallinen vilpillinen käytäntö silloin, kun sillä luodaan keinotekoisesti edellytykset, jotka ovat tarpeen sen suojan saamiseksi, joka direktiivillä 80/987/ETY annetaan työnantajan maksukyvyttömyyden uhreille.
- 47 Se, että työntekijä-osakas jatkaa työsuhdettaan sellaisen päivän jälkeen, jona työntekijä, joka ei ole osakas, olisi samoissa olosuhteissa luopunut tehtävistään palkkansa maksamatta jättämisen takia, on indisio väärinkäytöstä koskevasta aiheesta.
- 48 Näin ollen toimenpide, jonka jäsenvaltio toteuttaa estääkseen väärinkäytöksiä ja joka perustuu siihen, että työntekijä-osakkaalta evätään oikeus palkkaturvaan kyseisen päivän jälkeen syntyneiden, maksamattomien palkkasaatavien osalta, on toimenpide, joka on toteutettu direktiivin 80/987/ETY 10 artiklan a alakohdassa tarkoitettujen väärinkäytösten estämiseksi.

- 49 Se, että työntekijä-osakas on jatkanut työsuhdetta sellaisen päivän jälkeen, jona työntekijä, joka ei ole osakas, olisi luopunut tehtävistään palkkansa maksamatta jättämisen takia, ei kuitenkaan välttämättä merkitse väärinkäytöksen olemassaoloa.
- 50 Lisäksi on todettava, että direktiivin 80/987/ETY 4 artiklan 2 kohdan ensimmäisestä ja toisesta luetelmakohdasta ilmenee, että yhteisön lainsäätäjä on katsonut, ettei ole epätavallista, että työntekijä jatkaa työtehtäviensä hoitamista niin kauan kuin palkka on maksamatta ajanjaksolta, joka ei ylitä kolmea kuukautta. Näin ollen direktiivin 80/987/ETY päämäärän mukaista ei ole pääsääntöisesti olettaa, että työntekijä, joka ei ole osakas, olisi luopunut työtehtävistään palkkansa maksamatta jättämisen perusteella ennen kyseisen ajanjakson päättymistä.
- 51 Direktiivin 80/987/ETY 10 artiklan b alakohdan mukaan jäsenvaltio voi sitä paitsi evätä 3 artiklassa tarkoitetun turvan tai poistaa 7 artiklassa tarkoitetun vastuun taikka vähentää niitä, jos ilmenee, että velvoitteen täyttäminen ei ole perusteltua, koska työntekijällä ja työnantajalla on sellaisia erityisiä siteitä toisiinsa ja sellaisia yhteisiä etuja, jotka johtuvat heidän välisestään salaisesta sopimuksesta.
- 52 Edellä esitetyt seikat huomioon ottaen ennakkoratkaisukysymyksiin on vastattava seuraavasti:
- Direktiivin 80/987/ETY kanssa on ristiriidassa se, että työntekijä, joka omistaa huomattavan osuuden siitä rajavastuuyhtiöstä, jonka palveluksessa hän on, mutta jolla ei ole määräävää vaikutusvaltaa kyseisessä yhtiössä,

menettää pääomapanokseen rinnastettavia osakaslainoja koskevan Itävallan oikeuskäytännön mukaan oikeutensa palkkaturvaan sellaisten palkkasaatavien osalta, jotka ovat jääneet maksamatta työnantajan maksukyvyttömyyden takia ja joihin sovelletaan kyseisen direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa, tilanteessa, jossa hän sen jälkeen, kun yhtiön luottokelvottomuus on voinut tulla hänen tietoonsa, on pidättäytynyt yli 60 päivän ajan vaatimasta uskottavasti säännöllistä palkkaansa, joka hänelle olisi pitänyt maksaa.

- Jäsenvaltio voi lähtökohtaisesti väärinkäytösten estämiseksi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tällaiselta työntekijältä evätään oikeus palkkaturvaan sellaisten palkkasaatavien osalta, jotka ovat syntyneet sen päivän jälkeen, jona työntekijä, joka ei ole yhtiön osakas, olisi luopunut tehtävistään palkkansa maksamatta jäämisen takia, ellei osoiteta, että kyse ei ole ollut vilpillisestä toiminnasta. Direktiivin 80/987/ETY 4 artiklan 2 kohdan kattamia saatavia koskevan palkkaturvan osalta jäsenvaltio ei voi pääsääntöisesti olettaa, että työntekijä, joka ei ole osakas, olisi luopunut työtehtävistään tästä syystä ennen kuin hänen palkkansa on jätetty maksamatta kolmen kuukauden ajanjaksolta.

Oikeudenkäyntikulut

- 53 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Itävallan hallitukselle ja komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on ratkaissut Oberster Gerichtshofin 26.4.2001 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

- 1) Työntekijöiden suojaa työnantajan maksukyvyttömyystilanteessa koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 20 päivänä lokakuuta 1980 annetun neuvoston direktiivin 80/987/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna asiakirjalla Itävallan tasavallan, Suomen tasavallan ja Ruotsin kuningaskunnan liittymisehdoista ja niiden sopimusten mukautuksista, joihin Euroopan unioni perustuu, kanssa on ristiriidassa se, että työntekijä, joka omistaa huomattavan osuuden siitä rajavastuuyhtiöstä, jonka palveluksessa hän on, mutta jolla ei ole määräävää vaikutusvaltaa kyseisessä yhtiössä, menettää pääomapanokseen rinnastettavia osakaslainoja koskevan Itävallan oikeuskäytännön mukaan oikeutensa palkkaturvaan sellaisten palkkasääntävien osalta, jotka ovat jääneet maksamatta työnantajan maksukyvyttömyyden takia ja joihin sovelletaan kyseisen direktiivin 4 artiklan 2 kohtaa, tilanteessa, jossa hän sen jälkeen, kun yhtiön luottokelvottomuus on voinut tulla hänen tietoonsa, on pidättäytynyt yli 60 päivän ajan vaatimasta uskottavasti säännöllistä palkkaansa, joka hänelle olisi pitänyt maksaa.

- 2) Jäsenvaltio voi lähtökohtaisesti väärinkäytösten estämiseksi toteuttaa toimenpiteitä, joilla tällaiselta työntekijältä evätään oikeus palkkaturvaan sellaisten palkkasaatavien osalta, jotka ovat syntyneet sen päivän jälkeen, jona työntekijä, joka ei ole yhtiön osakas, olisi luopunut tehtävistään palkkansa maksamatta jäämisen takia, ellei osoiteta, että kyse ei ole ollut vilpillisestä toiminnasta. Direktiivin 80/987/ETY 4 artiklan 2 kohdan kattamia saatavia koskevan palkkaturvan osalta jäsenvaltio ei voi pääsääntöisesti olettaa, että työntekijä, joka ei ole osakas, olisi luopunut työtehtävistään tästä syystä ennen kuin hänen palkkansa on jätetty maksamatta kolmen kuukauden ajanjaksolta.

Puissochet

Gulmann

Macken

Colneric

Cunha Rodrigues

Julistettiin Luxemburgissa 11 päivänä syyskuuta 2003.

R. Grass

J.-P. Puissochet

kirjaaja

kuudennen jaoston puheenjohtaja